

MANIFEST VAN PARTICIPATIE NAAR GEMEENSCHAPSKRACHT

EEN NIEUWE VISIE OP DE RELATIE TUSSEN OVERHEID EN INWONER

Datum: 25 november 2025

Betreft: Herijking bestuurlijke vernieuwing en de Participatieverordening

1. INLEIDING: DE PARADOX VAN DE PARTICIPATIEVERORDENING

De meeste gemeenten beschikken nu over een participatieverordening, of zijn er momenteel mee bezig. Op papier is dit een stap vooruit; het formaliseert de wens om inwoners te betrekken bij het beleid. Echter, de praktijk is weerbarstiger. We moeten de moed hebben om kritisch naar onze eigen terminologie en houding te kijken.

Hoewel de verordening met de beste intenties is geschreven, stellen wij voor dat we een radicale stap zetten: **we moeten stoppen met het woord ‘participatie’**.

Zolang wij als overheid spreken over participatie, houden we onbewust een machtsongelijkheid in stand. Participatie betekent letterlijk: *“Jij mag meedoen met mij.”* Het impliceert dat de overheid de eigenaar is van het speelveld, de regels bepaalt, de agenda opstelt en vervolgens – vaak laat in het proces – de inwoners genadig uitnodigt om aan te schuiven aan onze tafel. Dit vertrekpunt is niet langer houdbaar in een tijd waarin het vertrouwen in de overheid onder druk staat.

2. DE VERTROUWENS CRISIS

Het fundament van elke succesvolle gemeente is vertrouwen. We moeten constateren dat dit vertrouwen broos is. Jaren van top-down beleid, complexe bureaucratie en participatietrajecten die soms als wassen neus voelden, hebben sporen nagelaten.

Wanneer inwoners het gevoel hebben dat ‘participatie’ slechts het afvinken van een verplichting is, haken zij af. Als de gemeenten werkelijk impact willen maken op de grote thema’s van deze tijd, moeten ze eerst investeren in de relatie. Ze kunnen niet oogsten (hulp vragen bij beleid) voordat ze gezaaid hebben (vertrouwen en dienstbaarheid).

3. HET NIEUWE MANTRA: OMKERING VAN DE ROLLEN

Om het vertrouwen te herstellen, is een kanteling nodig van de werkwijze. Niet de inwoner moet naar het stadhuis komen, maar het stadhuis moet naar de inwoner.

Ons nieuwe mantra voor bestuurders en ambtenaren luidt daarom: **Begin bij wat er al is.**

De samenleving is geen braakliggend terrein waarop de gemeente beleid uitrolt. In de steden en dorpen van ons land barst het van de energie, netwerken, verenigingen, buurtinitiatieven en informele zorgstructuren. Daar ligt de kracht. In plaats van een eigen projecttafel op te tuigen, schuif aan bij de tafels die er al staan.

De kernopdracht verandert van “halen” naar “brengen”:

1. **Word onderdeel van de gemeenschap:** Laat je gezicht zien, niet als controleur, maar als partner.
2. **Stel de cruciale vraag:** *“Wat hebben jullie nodig?”*
3. **Faciliteer en dien:** Help de gemeenschap hun eigen doelen te bereiken.
4. **Vul aan:** Breng in waar de overheid specifiek goed in is (wetgeving, financiële middelen, specialistische kennis, opschaling).

Door deze dienende houding aan te nemen, laat je zien dat je de leefwereld van de inwoner serieus neemt als vertrekpunt. Erken dat de gemeenschap vaak zelf de expert is van hun eigen wijk of situatie.

4. DE OOGST: SAMENWERKEN AAN COMPLEXE OPGAVEN

Deze investering in de relatie is geen doel op zich, maar een noodzakelijke voorwaarde voor de toekomst. Pas als de basis van vertrouwen is hersteld, verandert de dynamiek.

Als de overheid zich eerst heeft bewezen als betrouwbare partner die luistert en faciliteert, ontstaat er ruimte voor wederkerigheid. Pas **dan** kunnen ambtenaren en bestuurders ook een vraag terugleggen bij de gemeenschap.

Dit is het moment waarop we de grote, taaie dossiers kunnen aanpakken. Denk hierbij aan:

- **De energietransitie:** Het realiseren van aardgasvrije wijken lukt nooit via dwang, maar alleen als de wijk zelf eigenaarschap voelt.
- **Armoedebeleid:** De beste oplossingen voor armoede komen vaak uit de ervaringsdeskundigheid van de mensen zelf, niet van achter een bureau.
- **Jongerenparticipatie:** Jongeren betrek je niet met een inspraakavond op het gemeentehuis, maar door aanwezig te zijn in hun leefwereld en hun initiatieven serieus te nemen.

In deze fase is er geen sprake meer van ‘participatie’ (meedoen met ons), maar van **partnerschap** (samen werken aan een gedeeld doel).

5. HET MANIFEST: 7 UITGANGSPUNTEN

Om deze visie te onderbouwen en praktisch toepasbaar te maken, hebben wij de volgende 7 uitgangspunten geformuleerd. Dit is de meetlat waarlangs gemeenten hun handelen kunnen leggen.

I. TAAL CREEËRT WERKELIJKHEID

We vermijden de term ‘participatie’ in onze communicatie naar buiten. We spreken over samenwerking, partnerschap, buurtkracht of gemeenschapsontwikkeling. Woorden doen ertoe.

II. DE 'NEE, TENZIJ' MENTALITEIT VERDWIJNT

Als een initiatief uit de samenleving komt, is de reflex van de gemeente vaak toetsen aan regels (beheersing). De nieuwe reflex is: “Wat een goed idee, hoe kunnen wij helpen dit mogelijk te maken?” We zoeken de ruimte binnen de regels, in plaats van de grenzen van de regels.

III. AANWEZIGHEID IS DE NORM

Ambtenaren werken niet alleen achter hun bureau of in het stadhuis. Een deel van de werktijd vindt plaats ‘buiten’, in de wijkcentra, bij de sportverenigingen en op straat. We moeten voelbaar aanwezig zijn voordat we iets nodig hebben.

IV. DE OVERHEID ALS GEREEDSCHAPSKIST

De overheid kent haar plaats: wij zijn ondersteunend aan de samenleving. Wij stellen onze unieke kwaliteiten (geld, macht, kennis) ter beschikking aan de doelen van de gemeenschap, zolang deze binnen het algemeen belang vallen.

V. VERTROUWEN BOVEN CONTROLE

We durven los te laten. We vragen niet om dichtgetimmerde plannen en spreadsheets voordat we een initiatief steunen. We vertrouwen op de intentie en kunde van onze inwoners. Fouten maken mag, zolang we er samen van leren.

VI. TIMING IS CRUCIAAL

We komen niet pas naar de inwoner als het beleidsplan al voor 90% af is (“graag uw mening”). We komen naar de inwoner voordat er ook maar één letter op papier staat, om te vragen wat er speelt en wat er nodig is.

VII. WEDERKERIGHEID ALS EINDDOEL

We zijn eerlijk over onze eigen opgaven. Nadat we geïnvesteerd hebben in de relatie, durven we ook hulp te vragen. *“Wij als gemeente moeten van het gas af, maar we weten niet hoe dit in jullie wijk het beste past. Kunnen jullie ons helpen?”*

6. SLOTCONCLUSIE

Het loslaten van het begrip ‘participatie’ is geen semantische discussie, maar een fundamentele keuze voor een andere overheid. Een overheid die menselijk is, die naast de inwoner staat in plaats van erboven, en die begrijpt dat vertrouwen het enige kapitaal is dat werkelijk waarde heeft in het publieke domein.

Laten alle mensen die zich bezighouden met ‘participatie’ de moed hebben om deze weg in te slaan. Niet omdat het moet van de verordening, maar omdat onze gemeenschap het verdient.

Frans Manders (Raadslid PRO Zutphen) en Floor Ziegler (Wereld van Gemeenschappen/Huizen en Centrum van Actief Burgerschap)

Achter dit manifest zit nog een uitgebreidere tekst met veel voorbeelden en tips. Daarnaast werken wij aan een Leergang: Hoe kom je van participatie af (van participatie naar gemeenschapskracht).

Heb je interesse in de uitgebreide tekst en/of leergang mail naar

Frans Manders: fransmanders59@gmail.com

Floor Ziegler: floor@floorziegler.nl